

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 828

מסכת כתובות ס"ב - ס"ח ♦ אבות ה', ה' - ה', ט'

בס"ד, ט"ז ניסן תשע"ה

השבוע בגליון

- ♦ שיעור קביעת סעודה - בכמה?
- ♦ שיעור 'אכילת עראי'
- ♦ שינויי ערך הכסף מתקופת חז"ל ועד היום
- ♦ שיעור 'פרוטה' לפי כח הקנייה בתקופת חז"ל

♦ פרנסה יומית בשמונים אגורות...

- ♦ ענידת שעון יד מתמלא בשבת קודש
- ♦ נשיאת ביצי משי תחת הזרועות
- ♦ גם פעולה פסיבית אסורה בשבת
- ♦ מי תיקן את תקנות אושא?

דבר העורך

פעם בחיים

שריקת התפעלות נפלטה מפיו חסר השיניים. זיעה קרה מילאה את כף ידו והוא חש כי המזווה החדשה שנרכשה במיוחד לרגל המאורע, הולכת ונשמטת מידי.

מאז שהוא זוכר את עצמו, עד כמה שתאי הזיכרון שבמוחו מסוגלים להכיל, לא היה לו פנאי לפנק את עצמו בתענוגות העולם הזה.

הזכרון הראשון שלו כרוך באביו, החוזר הביתה וממלא את החלל באדוות משקה חריף. ברגע של אמת, הוא הודה בינו לבין עצמו, כי זהו גם הזכרון האחרון שלו מאביו. שיכור.

הוא היה הבכור, ולפיכך לא היה כל מקום לויכוחים. פרנסת הבית הוטלה עליו. אמו תרמה את חלקה בהדיפה חוזרת ונשנית של בעלה השיכור מן הבקתה, לכל יכלה את צרור כספם הדל, ובגידול ירקות בחצר הבקתה. את השאר הוא היה צריך להשלים.

פעם, בהיותו ילד, כך הוא זוכר, גונבה לאוזניו שמועה, כי בעיר הגדולה קיים בניין גבוה, אשר בו אנשים חכמים מלמדים ילדים דברים רבים שיועילו להם בהמשך חייהם. "לשם מה עליך ללמוד?" תמחה אמו בתמימות, "ממילא כל חיך תעסוק בעבודת האדמה".

השנים חלפו מבלי משים. מעולם הוא לא למד לספור אותן, אפילו לא את החודשים. סתם. אביו, קיץ, סתיו וחורף, וחוזר חלילה. לאחר מחזורים רבים כאילו של עונות השנה, עמדו לרשותו בקתה משלו, רעיה ושלושה צאצאים. והוא, עובד את האדמה באותה מסירות.

הגיעה העת לכנותו בשם. "אינשווק". שם זה היה שילוב מזעזע בין שמה של סבתו לבין שם בית הכלא שבו היה כלוא סבו, אך לא נעסק בכך כעת.

דף טד/ב לא יפחות לה משני קבין חטיין
שיעור קביעת סעודה - בכמה?

כה נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן קס"ח סעיף ו): "פת הבאה בכיסנין [-עוגות וכדומה]... אם אוכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו מברך עליו המוציא וברכת המזון". כלומר, אדם שאכל מזונות בכמות שאנשים אוכלים בסעודה כדי להשביע את רעבונו, מברך לפניהם ברכת המוציא ולאחריהם ברכת המזון ולא ברכת מזונות וברכת על המחיה.

מהו שיעור זה שהשולחן ערוך אינו מפרטו אלא סותם וכותב "שאחרים רגילים לקבוע עליו"? **שיעור 'אכילת עראי'**: ובכן, נפתח בידיעה ברורה: לאיזה שיעור אין להשוות את שיעור "קביעת סעודה". בהלכות סוכה נפסק (ראה סוכה כו/א ושולחן ערוך או"ח סימן תרל"ט סעיף ב') כי אכילת 'עראי' מותר לאכול חוץ לסוכה. אכילת עראי היא כמות שאינה עולה על שיעור 'כביצה'. המהר"ם חביב מציין בספרו כפות תמרים (תוספת יום הכיפורים עט/ב) כי אין אפשרות להשוות בין ההלכות, לפי שגם אכילה שאינה מוגדרת 'עראי' עדיין אינה מוגדרת שיעור "קביעת סעודה".

מהו, איפוא, שיעור "קביעת סעודה"?

ובכן המהר"ם חביב (ופוסקים נוספים, עיין הגהות רעק"א לשו"ע שם ובמחה"ש שם) אומר כי על שיעור קביעת סעודה נלמד משיעור המזון הנדרש לעשיית עירוב - "פרס" - חצי ככר.

בסוגייתנו נחלקו רבי שמעון ורבי יוחנן בן ברוקה אם מדובר על חצי מכר שגדלו כנפח שש ביצים או חצי מכר שגדלו כנפח שמונה ביצים. נמצא שנחלקו אם שיעור פרס הוא שלש ביצים או ארבע. מחלוקת זו הוסיפה לפכות גם בדורות מאוחרים יותר, ונחלקו בה רש"י (עירובין ד, ופסחים מד וכריתות יב/ב) והרמב"ם (הלכות עירובין פרק א' הלכה ט', הלכות שביית עשור פרק ב' הלכה ד', הלכות מאכלות אסורות פרק י"ד הלכה ח).

למעשה מדברי המשנה ברורה ניתן לדייק שבנידון זה ניתן לסמוך על השיטה הסוברת ש'פרס' הוא ארבע ביצים, ששיעורם הוא נפח 200 CC בקירוב, כגדלה של כוס רגילה בזמננו (ספר שיעורין של תורה להגריי"ק זצ"ל, וראה במידות ושיעורי תורה עמוד רפ"ח).

אולם, קיימות גם דעות אחרות.

המצודד את עיניו לעבר התוספות רי"ד המודפס בשולי הגמרא יתוודע לשאלה רבת: גמרתנו עוסקת בשיעור המזונות שעל הבעל לספק לאשתו ולפיכך היא מחשבת כי שיעור סעודה הוא כשלש או ארבע ביצים ולשבוע - שני קבים. והנה, במדבר יד לאבותינו מן עבור כל יהודי

צעילוי נשמת

מרת **ביה מזוז** ע"ה
בת ר' יוסף ושרינה ז"ל
נלב"ע כ"ו בניסן תשס"א
תנצב"ה

הונצחה ע"י ילדיה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **משה לויט** ז"ל
ב"ר קלמן הלוי ז"ל נלב"ע ז' בכסלו תשכ"ד
ומרת **אסיה לויט** ע"ה
ב"ר אפרים ז"ל נלב"ע ט"ו בניסן תשס"ב
תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יוסף שפילברגר** ז"ל
ב"ר צבי ז"ל
נלב"ע ט"ז בניסן תשל"ח
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו
הר"ר **שלמה ותרצה האוזר** שיחיו - תל אביב

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר זוסויין** הי"ד ב"ר יעקב יוסף ז"ל
נלב"ע ט"ו בניסן תש"ג **תנצב"ה**
הונצח ע"י חתנו ובתו הר"ר **אריה ודורה יעקבסון** שיחיו

בשיעור "עומר" ליום שלם. עומר הוא כמות של ארבעים ושלש ביצים וחמישית הביצה, שהם כשני קבים! היתכן שפסקו לאשה מזונות לשבוע ימים, בשיעור שבמדבר היו אוכלים ביום אחד בלבד?
 רבינו ישעיה דטראני כותב במענה לשאלה זו, כי זה מכבר שטחיה לפני מר רב שלום גאון אשר השיב, כי השיעור המובא בגמרתנו, שני קבין לשבוע, אינו אלא "כדי קיום נשמה" לאביונים מרודים, ולא דברה גמרתנו אלא "לעני שבישראל".

לאור דבריו מסיק החיד"א (בברכי יוסף קס"ח בשו"י ברכה), כי אין להסיק מגמרתנו ששיעור קביעות סעודה הוא פרס בלבד אלא הוא שיעור רב יותר (וראה בספר וזאת הברכה פרק ד' הערה 23).

אכן, בשולחן ערוך הרב (סימן קס"ח סעיף ח') ובערוך השולחן (סימן קס"ח סעיף ט"ז) נפסק כי שיעור סעודה הוא 21.6 ביצים, כשיעור סעודה שאכלו אבותינו במדבר, שהרי על אכילת אבותינו במדבר אמרו חז"ל (עירובין פג/ב): "האוכל כמדה זו הרי זה בריא ומבורך", וזהו שיעור קביעות סעודה לרוב בני האדם הבריאים. כלומר, האוכל מזונות בשיעור זה ודאי יטול ידיו, יברך המוציא וברכת המזון. עם זאת, יתכן שהשיעור נקבע לפי דרך בני אדם שבכל דור, כפי ההרגל של בני הדור בשיעור ארוחת הבוקר וארוחת הערב, ואין צריך דווקא שיעור גדול של חצי עומר.

נסיים בפסקו של המשנה ברורה (שם ס"ק כ"ד): "כמה אחרונים והגר"א מכללם חולקים וסבירא להו שאין לברך המוציא וברכת המזון אלא כשיעור סעודה קבוע שהוא של בוקר וערב... ומכל מקום לכתחילה טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים..." (עיי"ש ע"ד).

בשולי המאמר ראוי לציין, כי האוכל שיעור "פרס" בצירוף מאכלים נוספים הנאכלים יחד עם המזונות, חייב בהמוציא ובברכת המזון מעיקר הדין (ראה במשנה ברורה שם ובשער הציון ס"ק י"ט).

דף ט"ז

שינויי ערך הכסף מתקופת חז"ל ועד היום

קיימות מצוות רבות בתורה ודינים רבים הכרוכים בכסף: קידושין - פרוטה; פדיון הבן - חמשה סלעים; ועוד הלכות רבות בהן הכתובה שחז"ל קבעוה בשיעור מאתיים זוז לבתולה ומאה זוז לאלמנה או גרושה.

שיעור פרוטה לפי משקל: בימינו אין נוהגים המטבעות שרווחו בתקופת חז"ל אך נהוג לחשב את שווי המטבעות שבתקופת חז"ל לפי ערכם כיום. כלומר, המטבעות שבתקופתם היו עשויים מכסף, וכך אם אמרו כי האשה מתקדשת בפרוטה ואנו יודעים כי משקל מטבע פרוטה הוא 1/40 גרם כסף, הרי שהיום שווי פרוטה הוא כשווי של 1/40 גרם מתכת כסף, ולפיכך שווי פרוטה הוא כשש אגורות, בערך, וכמובן שערכה של הפרוטה של משתנה בכל יום.

שיעור פרוטה לפי כח הקנייה בתקופת חז"ל: ברם, ישנם מגדולי הפוסקים שנקטו כי בבואנו לתרגם את ערך המטבעות ההם לתקופתנו אין לשער את משקלם כי אם את כח הקנייה של המטבעות הללו בתקופתם! כלומר, אם בפרוטה ניתן היה לקנות כך וכך עגבניות, הרי ששווי פרוטה בימינו הוא המחיר שיש לשלם היום עבור כמות זהה של עגבניות. כדעה זו מצדד הסמ"ע (ח"מ סימן פ"ח ס"ק ב') הכותב, כי יתכן שבימינו אדם שיקדש אשה בשוה ערך של המטבע פרוטה, לא יחולו קידושיו, כי כיום לא ניתן להשיג בכסף במשקל מטבע פרוטה את שניתן היה להשיג בו בזמנו [עיי"ש שהניח בצ"ע]. לדעתו, אף את שיעור פדיון הבן יש להגדיל ולהצמידו לכח הקנייה של חמשה סלעים בתקופת חז"ל [וראה במידות ושיעורי תורה עמוד שצ"ח עוד פוסקים המצדדים כן, ויש שפירשו שכן דעת אחדים מהראשונים. ראוי לציין, כי גם לדעה זו יתכן שצריך גם סכום שיש בו את כח הקנייה שהיה בתקופת חז"ל וגם את ערך מתכת הכסף - ראה מקנה בקונטרס אחרון סימן כ"ז סעיף י'].

כדי לחשב את כח הקנייה בזמן חז"ל, יש להעזר בסוגיות אחדות, בהן סוגייתנו המספקת נתונים חשובים על אודות סל מצרכי המחיה בימים ההם, כדלהלן.

הלכה ידועה היא (משנה פאה פרק ח' משנה ח'), כי מי שיש לו מאתיים זוז אינו מוגדר עני הרשאי ליהנות מן הצדקה, מפני שבמאתיים הזוזים הללו יש כדי לספק מזונות ובגדים לאדם אחד לשנה תמימה (ר"ש ורע"ב שם).

גמרתנו מפרטת הוצאות אלה, בהגדירה את חיובי הבעל כלפי אשתו: שני קבים חיטה לשבוע - מאה וארבעה קבים לשנה. מאה וארבעה קבים הם שבע עשרה סאים ושליש. מאחר שבגמרתנו מבואר כי מחירים של ארבעה סאים הוא סלע, הרי מחירים של שבע עשרה סאים והשליש הנדרשים לאדם למזונותיו לשנה תמימה הוא ארבעה סלעים ושליש, שהם שבע עשרה זוזים צוריים ושליש, השווים למאה ושלושים וששה זוזי מדינה.

חמישים זוז נוספים ניתנו לאשה לצורך מלבושיה וארבעה עשר הזוזים הנותרים נועדו לרכישת נעליים ומצרכים נוספים (עין מידות ושיעורי תורה עמוד ת"א בהערה 45 בשם ערך מילין).

מאתיים זוז שווים ארבעת אלפים ושמונה מאות פרוטות.

פרנסה יומית בשמונים אגורות... אם יש בהם כדי לספק צרכי מחייתו של אדם לשנה תמימה, הרי שבמוצע בכל יום דיו בכשלוש עשרה פרוטות ועשירית הפרוטה. משקל כסף של שלשה עשר מטבעות בערך פרוטה, שווה היום לשמונים אגורות, בערך... זאת מפני שבזמננו ערך מתכת הכסף היה שווה הרבה יותר (ראה תוספות בבא מציעא מד/ב ד"ה אחד), ומאידיך גיסא המצרכים היו זולים בהרבה.

היה זה באחד מאותם הימים של תחילת האביב, שאינשווק כה אהב. באביבים התרחשו כל הדברים הטובים בחייו. הוא נשא אשה. אביו השיכור מת. הוא בנה בקתה. ובאביב האחרון הוא רכש סוס משוכת, הרכש הראשון במשקו הדל. הוא התיישב על ערימת חציר, פרש את זרועותיו לצדדים ובהה בחדווה במישורים הכפריים, שהתמזגו בסופם עם קבוצת עננים חגיגית. אביב.

כאן נולדתי, הרהר לעצמו, תוך שהוא סוקר את אדמת העמק הפוריה, וכאן גם אמות. במקום נידח זה יחלפו עלי כל ימי חיי. הרהורים אלו הציתו את דמיונו, שבדרך כלל רדום היה. אם שנתו הבאות ידמו לאלו שקדמו להן, הרי שמעולם הוא לא יזכה... לנסוע ברכבת; כן, הגענו אל לב ליבו של חלומה הגדול של אינשווק, נסיעה ברכבת. פעם אחת. לא יותר.

מני תקופת ילדותו העשוקה, סימלה בעיניו הרכבת, שאותה לא ראה מעולם. עצמה וחירות. עוברי אורח נדירים שתיארוה בפניו, הגדילו את תשוקתו. פסי הברזל האין סופיים עליהם מחליקה עוצמת המתכת, "כל קרון גדול פי עשר מן הבקתה שלכם", התפייט מאן דהוא ושלהב את אינשווק, עובדי הרכבת הלבושים במדים אחידים, קיטור העשן האדיר המתפרץ מדוד רותח אל שמי השתלש, והעיקר, תנועה מהירה בלי סוסים. פעם אחת. הוא חייב זאת לעצמו.

זקני הכפר מספרים, כי יותר משהוציא אינשווק מעות על הנסיעה גופא, הוזיל ממון על ההכנות. מה לא עשה. הצטלם עם משפחתו, רכש בגדי חג שמעולם לא היו לו, קנה מזוודות עשויות כהלכה, ועוד כהנה וכהנה. סוף סוף, נסיעה ברכבת לאו מילתא זוטרתא היא.

הגיע היום. כמו בסיפורים, התקבצו בני הכפר נרגשים ועליצים ליד ביתו של אינשווק, כדי ללוותו בדרכו אל הגשמת חלומה הגדול, כשבתוך ליבם יחילו לא מעטים מהם, כי אולי כששייב אינשווק מן הכרך הגדול, יביא עימו באמתחתו מתנה קטנה לכל אחד מהם. מי יודע. ככל הנראה עצם המחשבה על כך הלהיבה את קבוצת המלווים, שלא חדלו לנופף בזרועותיהם עד שהתפזרו ענני האבק שהתמרו מגלגלי העגלה שהתרחקה במהירות. היה זה באביב, כמובן.

אינשווק הגיע אל העיר הגדולה ובכיסו מצלצלין לא מעטים, שאגר תקופה ארוכה למען הגשים את חלומו. בלב פועם וברוח הומיה ניצב אינשווק בתחתית הרכבת. לתומו הוא סבר כי רכבת אחת משרתת את הכרך הגדול כולו, ואולי אף את כל המדינה. לתדהמתו הוא גילה, כי באותה תחנת רכבת פועלות מספר רכבות ענק, היוצאות ונכנסות אל התחנה וממנה באותו זמן.

בלבול עצום אחז בו. הוא לא ידע לאן לנסוע, באיזו רכבת לבחור, מי מהן טובה יותר. עודו אחוז בשרעפיו, נדהף אינשווק בידי ההמון שמאחריו, ומצא את עצמו עומד לפני גברתו מסביר פנים שאחז בידו ניירות. "כרטיסים", כך הוא קרא להם, כאשר שאל את אינשווק: "באיזה כרטיס אדוני מעוניין?"

חשב אינשווק, חשב והתאמץ, ולקול נביאותו הנרגנות של העומד בתור אחריו השיב במהירות, "כרטיס גדול, הכי גדול שיש". פעם בחיים.

מעותיו של אינשווק החליקו לקופת הברזל של הכרטיסן, ומידוענו אחז בידו כרטיס נסיעה ברכבת. פעם בחיים.

בעיניים מצועפות מדמעות פסע אינשווק על הרציף, ולמראה הפתח הראשון שנגלה לעיניו, הניף את רגלו ונבלע בקרון הרכבת. פעם בחיים.

הוא התיישב על כסא, יותר נכון על ספסל, או אם נדייק, קרש גס וארוך, שנתלה מצידו האחד של הקרון למשנהו, ושקע בהררורי כפירה כי הכסא שבביתו נח בהרבה. אולם, מיד ניחם את עצמו, כי עליו לחוות את חוויית הנסיעה ברכבת כמות שהיא. לנוח, ינוח בבית. פעם בחיים.

הקרון התמלא באנשים. אינשווק נאלץ לשלכ את רגליו ולהניח את מטענו על ברכיו. אין מקום. אט אט החלה הרכבת לנוע, וכל אנשי הקרון, בכללם אינשווק, החלו לנוע מצד לצד עם הרכבת. שיק-שק, שיק-שק, שיק-שק. פעם בחיים.

מבעד לחלון הגבוה הבחין אינשווק בעניים החולפים מעליו במהירות, ומכך הסיק, כי הרכבת האיצה את דרכה וחלום חייו מתגשם ברגע זה. **נוסעים** ברכבת.

לפתח החלה הרכבת להאט את שעיטתה. יש תחנה, הסביר לו מאן דהוא. הרכבת אינה נוסעת מיעד אחד בלבד למשנהו, כי אם עוצרת בדרכה מספר פעמים. יהי כן, הרהר אינשווק, ובלבו חלפו געגועים קלים למישורי העמק שכה אהב.

צפירה ארוכה בישרה על כניסת הרכבת לתחנה, קרונות הרכבת חרקו והתאמצו, ולבסוף עמדו על מקומן. דלתות הקרון נפתחו באחת, ואינשווק חזה לחרדתו, כי רבים מאנשי הקרון משתחים ארצה ומתחבאים בתוך החפצים שנערמו על רצפת הקרון. בלא לחשוב פעמיים, השתחא אינשווק על רצפת הקרון, וערם על גבו את מזוודותיו, מעילו ושאר חפציו בעזרת אנשים רחמניים. הוא החליט כי את הנסיעה ברכבת הוא יחווה על כל פרטיה ודקדוקיה. את המאזן יעשה אחר כך. אם ברכבת משתחים על הרצפה, זה מה שהוא יעשה. פעם בחיים.

מבעד לחרץ צר הבחין אינשווק השרוע בעיניהם החוששות של שאר חבריו לקרון המסתתרים מתחת לחפצים, וממתינים עד יעבור זעם. אינשווק לא הבין מדוע, אך היה לו ברור כי יש לעשות הכל כדי שהכרטיס לא יבחין בו ובשאר השתוחים על רצפת הקרון. פעם בחיים.

כך חזר הדבר על עצמו בכל תחנה. הלילה ירד זה מכבר, בוקר חדש עלה על קרון הרכבת, והמשחק בשיאו. תחנה, מתחבאים, מציצים על הכרטיסן מבין החפצים, וחוזר חלילה.

כמעט עלה הדבר בידו לסיים את חוויית הנסיעה ללא רבב, אך בתחנה האחרונה אירע דבר בלתי צפוי לחלוטין. ריח העור החרף של מגפי הכרטיסן חדר לנחיריו באחת, וחילץ ממנו עיטוש אדיר, שזעזע את ערימת החפצים שעליו וחשף אותו בפני הכרטיסן כשהוא שרוע על רצפת הקרון כתינוק בתהליכי זחילה מתקדמים. פניו אדמו מבושה. הוא לא הצליח לעמוד במשימה. גילו אותו. פעם בחיים, וגם בפעם הזו הוא אינו מצליח. **נכלם** ומבוויש התייצב אינשווק על רגליו, ניקה את בגדיו מגרגרי העפר והלכלוך שדבקו בהם וביקש לטוב למקומו, בעוד קולו של הכרטיסן הרעים באזניו: "כרטיס בבקשה".

מיד, שלף אינשווק את כרטיסו הגדול. שקט השתרר בקרון. שקט מוחלט. היושבים על הספסלים לא נעו ולא זעו, האנשים שהצטופפו בעמידה התייצבו על מקומם כנציבי מלח ועיניהם החרדות של הזוחלים על הקרון, שעדיין לא התגלו, קפאו במקומן. "אתה פשוט משוגע", פלט לעברו הכרטיסן. "יש לך כרטיס של מחלקה ראשונה! שילמת עליו במיטב כסף, ואתה נוסע במחלקה הפשוטה, ועוד זוחל מתחת לספסלים!?! אחי! השתגעתי!?!"

בעודו בווה בכרטיסו סיבר מאן דהוא את אזניו, כי הזוחלים על רצפת הקרון עושים כן מחמת אימתם מן הכרטיסן בשל עלייתם לקרון ללא כרטיס. אך זה כבר היה מאוחר מידי.

מבוויש ומושפל צעד אינשווק לעבר המחלקה הראשונה. נותרו לו חמש דקות בלבד כדי להתבונן בפאר הרב, בכורסאות המרווחות, במלצרים עטויי הפפיונים ובשאריות האוכל המגוון. הנסיעה הגיעה אל קיצה. פעם בחיים.

הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א, מחבר הסדרה המופלאה לקח טוב, הואיל בטובו לספר לנו מעשיה מופלאה זו שמוסר השכל עמוק חבוי בה.

במעמד הר סיני זכינו, עם סגולה, בכרטיס הזהב, המאפשר לנו לחיות את חייו בעולם הזה במחלקה הראשונה. "אנו רצים והם רצים". כולנו על אותה רכבת, המסלול ברור וידוע, הקטר הוא אותו קטר, הבחירה היא באיזה קרון לנסוע.

פעם בחיים.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

אכן, הלומד את סוגייתנו מתוודע לכך כי בתקופת חז"ל המצרכים היו זולים ביותר. נוכחנו לדעת כי ארבע סאים חיטה נמכרו בסלע.

כמות של ארבע סאים חיטה היא בנפח של מאה תשעים וארבע ביצים.

נמצא, שבמטבע פונדיון, שערכו 1/48 מסלע, ניתן לרכוש חיטה בנפח של שתים עשרה ביצים. בגמרתנו מבואר כי מחיר הלחם היה כפול ממחיר החיטה, ואם כן בפונדיון ניתן היה לרכוש ככר לחם בנפח של שש ביצים.

מטבע פונדיון שווה ערך לשש עשרה פרוטות. מכאן, שבפרוטה ניתן לרכוש לחם בנפח של כשליש ביצה = 18.75 סמ"ק. חישוב קל יורה כי המחירים בימינו גבוהים בהרבה [לחם רגיל הנמכר כיום, מסובסד על ידי השלטונות, כך שמחירו האמיתי גבוה עוד יותר].

כאמור, חישוב זה נדרש לשיטת הסמ"ע, אך להלכה הורו רוב הפוסקים כי משערים בערך הכסף שהיה שווה המטבע הנקוב ולא בכח קנייתו (ראה מה שצ"ע שם בעמוד שצ"ט הערה 6) [וכן נוהגים הלכה למעשה לגבי חילול מעשר שני].

דף סו/א שלשה או ד' בבת אחת

ענידת שעון יד מתמלא בשבת קודש

במאמר הבא נדון על קשר אפשרי בין תולעי משי לבין שעוני יד משוכללים.

כשהומצא שעון היד הנטען מאליו על ידי נענועי היד, נשאלה השאלה אם מותר להלך עמו בשבת קודש. כדרכה של תורה, יש לבדוק לאיזה מקרה המוזכר במשנה, בגמרא או בפוסקים הראשונים, דומה מקרה זה כדי לידע כיצד לקבוע את ההלכה.

נשיאת ביצי משי תחת הזרועות: ובכן, בעבר רווח נהג מעניין שאינו ידוע כיום, ועלה לדיון בפני הרשב"א המפרט את המנהג: "דרך האנשים והנשים לשאת תחת אציליהן הדבר שמתהווה ממנו המשי". כלומר, נהגו לשאת ביצי משי תחת זרועות הידיים, כדי שיתחממו הביצים, יבקעו ויזחלו מהן תולעי משי. פשוט וזול. נוהג זה מובא עוד שנים קודם לכן ברש"י בסוגייתנו; גמרתנו מזכירה מקרה של אשה העושה מלאכות אחדות במקביל, ורש"י מתאר זאת כך: שומרת קישואים בשדה ובו זמנית טווה פשתן בידיה. בפיה היא מלמדת נשים לשיר ואגב כך מחממת ביצים תחת אציליה.

הרשב"א נדרש לחוות את דעתו אם בשבת קודש מותר לחמם כך את הביצים. הוא השיב כי הדבר אסור הן מפני שהביצים הן מוקצה ואסורות בטלטול והן מפני שיש בכך איסור 'מוליד'; שמייצרים דבר חדש, ודבריו הובאו להלכה בשולחן ערוך (או"ח סימן ש"ח סעיף מ"ו).

גם פעולה פסיבית אסורה בשבת: לא נכנס במאמר זה לכל הנימוקים והצדדים שעל בסיסם הורה הרשב"א לאסור, אך לכאורה נסיק בפשטות מדבריו, כי גם פעולה פסיבית היא בכלל איסורי מלאכות השבת ולא רק פעולה אקטיבית, שהרי הנושאים את הביצים אינם עושים מעשה כדי לחממן, אלא הביצים תחת זרועותיהם מתחממות מאליהן, ובכל זאת אסר הרשב"א עשות כן.

מעתה, לכאורה, עלינו לדון בדבר אחד בלבד, האם מילוי שעון בשבת, באופן ידני, הוא מלאכה האסורה, אם לאו. הפוסקים דנים בדבר וההלכה הרווחת היא כדברי הפוסקים הסוברים שאסור לעשות כן (ראה שולחן ערוך או"ח סימן של"ח סעיף ג' ומשנה ברורה ס"ק ט"ו). משכך, מה לנו לחלק בין שעון שיש למלאתו על ידי פעולה, או בין שעון המתמלא מאליו על ידי טלטולי הגוף ונענועיו.

ברם, הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א (ש"ת שבט הלוי חלק ג' סימן צ"ז), אשר דן ארוכות בדבר, מסביר כי יש לחלק בין המקרים, לפי שהבדל יסודי חוצץ ביניהם. לכשתבונן בנושאי הביצים, לעולם לא נבוא לטעון כי הם נושאים אותן לשם מטרה אחרת מלבד חימומן, שהרי מי הוא שילך עם ביצים תחת זרועותיו? כל מטרתם היא 'לדגור' על הביצים כדי שישגדלו מהן תולעים. שונה הוא הדבר באדם העונד שעון מן הסוג המתמלא מאליו. הוא עונדו על ידו כדי לדעת את השעה, ואגב כך מתמלא שעונו. מילוי זה אינו נזקק לשעון בכל דקה ואף לא בכל שעה, שהרי לאחר שנטען הוא יכול להמשיך לפעול יותר מיממה. נמצא, שבמהלך השבת לבעל השעון אין כל צורך במילוי השעון לצורך השבת, ואף לא לצורך מוצאי שבת, כי במוצאי שבת די בתנועת יד אחת של השעון כדי להטעינו הלאה, ואין צורך בתנועות יום השבת.

נמצא, שאין להשוות בין המקרים, ומאחר שעונד השעון אינו מתכוון לפעולה זו ואף אין לו בה צורך - אין איסור בדבר [ועיין שם בסוף התשובה שדן בשני ימים של ראש השנה, או ביום טוב הסמוך לשבת שהוא בגדר "פסיק רישא דלא ניחא ליה", אם הדבר אסור].

דף סז/ב באושא התקינו

מי תיקן את תקנות אושא?

בשבועות האחרונים אנו לומדים על תקנות שהתקינו באושא. חמש תקנות יש במסכתנו, וברחבי התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי נזכרות ארבע תקנות נוספות. כל תקנות אושא יחד, הן, תשע, איפוא.

מי היו חכמי אושא ובאיזו תקופה?

רש"י בסוגייתנו מביא את דברי הגמרא במסכת ראש השנה (לא-א-ב), כי בימי בית שני גלתה הסנהדרין ממקום מושבה שבלשכת הגזית שבעזרה, והיא נדדה ממקום למקום: מיבנה לאושא,

פנינים

דף סג/א לא מר איפסיק ולא מר איפסיק
שלוש ועוד שלש אינם "שש"

רמז גדול נרמז לו לרב יוסף בריה דרבאי; כיוון שלא אכל סעודה מפסקת, וודאי רעב היה ביום הכיפורים. אף שאכל מקודם לכן, וגם זמן האכילה בסעודה מפסקת הוא קטן, מכל מקום העדרה של האכילה לפני כניסת היום, גרם לרצף ארוך של אי אכילה שמשמעותו רעב גדול יותר. במילים אחרות: הרעב נוצר מאי אכילה רצוף ותכוף בלא הפסק.

במידה זהה לימודו נקבע לו לשש שנים, ואילו הוא חשב לנפשו וכי שלש ועוד שלש אינן שש? משום כך בא הביתה ולא חש על ההפסק המועט הקוטע את הרצף.

כאשר חש ברעב הגדול בסוף יום הכיפורים, הבין אל נכון: יש דברים שרק הרצף מהווה אותם; צום, וכן שנות לימוד... (אספריה כבודך).

דף סד/ב ארבע סעודות

הסעודות כנגד התפילות

מה טעמו של רבי חידקא שיש לסעוד ארבע סעודות? המהר"ל (בחידושי אגדות) מפרש, כי הן כנגד ארבע תפילות השבת - ערבית, שחרית, מוסף ומנחה, ואילו לדעת חכמים, לא קבעו סעודה כנגד מוסף כיוון שזמנה כל היום.

לעילוי נשמת

מרת **שרה רוחמה רוזנפלד** ע"ה
ב"ר נחמן ז"ל נלב"ע ט"ו בניסן תש"ן

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה וכלתה
ה"ר נחמן והניה רוזנפלד שיחיו

מאושא ליבנה, שוב לאושא, ואחר כך לטבריה. אושא היא עיר בגליל התחתון, ובעת שבת הסנהדרין באושא, תוקנו התקנות המכונות "תקנות אושא".

בטרם נברר באיזו תקופה תוקנו תקנות אושא נציין את סדר נשיאי הסנהדרין בתקופה הנוגעת לנידוננו: הלל הזקן. בנו שמעון. בנו רבן גמליאל הזקן. בנו רשב"ג שנהרג על קידוש ה', מעשרה הרוגי מלכות. בנו רבן גמליאל דיבנה, בדורם של רבי עקיבא ורבי אליעזר - הדור הסמוך לחורבן. בנו רשב"ג. בנו רבי יהודה הנשיא מסדר המשנה.

במדרש רבה (שיר השירים ב', ה') נאמר, כי "רבותינו" - רבי יהודה, רבי יוסי, רבי נחמיה, רבי מאיר, ועוד, באו לאושא לאחר שחלפה סכנת השמד והותר לעסוק בתורה. הם קראו לכל אנשי הגליל לבוא אליהם ללמוד תורה והקימו ישיבה במקום. תנאים אלה, תלמידיו של רבי עקיבא הם, שחיו בדורו של רבן שמעון בן גמליאל, אביו של רבינו הקדוש מסדר המשנה, אשר היה בנו של רבן גמליאל, המכונה "רבן גמליאל דיבנה", כדי להבדיל בינו לבין סבו, רבן גמליאל הזקן [אביו של רשב"ג שנהרג על קידוש ה'].

ידיעת זמנם המדויק של חכמי אושא מיישבת תמיהות גדולות.

אחת מתקנות אושא היתה, שאין לנדות תלמיד חכם על מעשה שאינו הגון, אלא אם כן עשאו פעמיים. המפרשים תמהים על כך מן העובדה שאת רבי אליעזר ואת עקיבא בן מהללאל נדו בלא להמתין פעמיים! (ראה נושאי כלים ברמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ז' הלכה א'). ברם, לאור האמור התמיהה מתבהרת מאליה, לפי שחכמים אלה קדמו לדור חכמי אושא ובזמנם לא תוקנה תקנה זו (ראה ספר מפתח שם).

הדעה הרווחת היא, איפוא, כי תקנות אושא תוקנו לפני דורו של רבינו הקדוש, מסדר המשנה, שחי בעת גלות הסנהדרין לשלשת המקומות האחרונים; בית שערים, ציפורי וטבריה (רש"י ראש השנה שם, ד"ה בית שערים). אכן, הגמרא במסכת בבא קמא (פ"ט/ב) מביאה שתי ברייתות ומציינת, כי אחת מהן נכתבה לפני תקופת אושא ואחת מהן לאחריה. הברייתות הרי נכתבו לפני סידור המשנה על ידי רבי, ומכאן שתקופת אושא הסתיימה לפני סידור המשנה.

חשוב לציין את הידיעה הבאה: לפי פירושם של אחדים מן הראשונים, להלן (ע"ב/ב) שואלת הגמרא לשם מה היה צורך בתקנת אושא, הן תקנה זו מוזכרת כבר במשנה. אל תעלה תמיהה בלב הלומד, כיצד זה שואלת הגמרא כזאת, הרי תקנות אושא תוקנו לפני המשנה! פירושם של דברים הוא, שהגמרא שואלת כי המשנה מזכירה שמות של תנאים קדומים שכבר תקנו תקנה מסויימת, ולפיכך מקשה הגמרא מדוע בתקופת אושא, שאחריהם, היה צורך לתקן את הדבר.

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו:
1-700-500-151

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

